

Türkiye Tarımında Makarnalık Buğday Üretimi ve Önemi

Mehmet AYÇİÇEK*

Nevzat YÜRÜR**

ÖZET

Ülkemiz için makarnalık buğday tarımının öneminin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmalarla öncelikle ekolojik bakımdan ülkemizin makarnalık buğday tarımına uygunluğu incelenmiştir. Ayrıca bazı makarnalık buğday ürünlerinin değişik yıllara ait istatistikleri ile makarnalık buğday üretimi ve tohumluk üretiminde kullanılan sertifikalı makarnalık buğday çeşitlerinin üretim miktarlarıyla da ekim alanı tahminlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmamızda, ülkemizdeki makarnalık buğday üretiminin ve ekim alanının toplam buğday tarımı içerisindeki payı sırası ile % 9 ve % 11 olarak belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Makarnalık buğday, üretim ve ekim alanı.

SUMMARY

Durum Wheat Production and Its Importance in Turkey's Agriculture

Ecological fitness of our country for durum wheat cultivation and its importance for this country were investigated in many researches. In addition total durum wheat production has been tried to be predicted by using the statistics of some durum wheat products belonging to different years, and the acreage of durum wheat cultivation by the amounts of certificated durum wheat produced for seed. In this study, proportions of durum wheat production and its

* Araş. Gör.; U. Ü. Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü.

** Prof. Dr.; U. Ü. Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü.

acreage within the whole wheat cultivation were determined as 9 % and 11 % respectively.

Key words: Durum wheat, production and acreage.

GİRİŞ

Besin maddesi olarak gerek doğrudan ve gerekse dolaylı olarak buğdayın insanların beslenmesindeki payı oldukça büyüktür. Bu amaçla, yürütülen çalışmalarla toplam üretimin artırılması çabaları yanında üretimin kaliteli olmasına olan ilgi ve talep de her geçen gün artarak devam etmektedir.

Buğday üretimi içerisinde dolaylı olarak değerlendirilme imkanı oldukça yüksek olan makarnalık buğday üretimi büyük önem taşımaktadır. Özellikle, makarnalık sert buğday irmiğinin su ile yoğrulması sonucunda elde edilen hamurun istenilen biçimlere sokulup kurutulması ile oluşan bir gıda sanayi ürünü olan makarna olarak tüketilme olanağı bulunan makarnalık buğdayın dünya insanların beslenmesinde, ticaretinde büyük önemi vardır.

Ülkemiz için ise makarnalık buğday tarımının önemini başlıca iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi ülkemizin ekolojik bölgeleri bakımından kaliteli makarnalık buğday üretimine elverişli olmasıdır. Özellikle Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Trakya-Marmara Bölgeleri ile bu bölgelerin diğer bölgelere geçit oluşturan ekolojileri, gün uzunluğu, ışıklaama süreleri ve yağış rejimleri (iklim özellikleri) ile kaliteli üretim için oldukça elverişlidir. Üretim potansiyeli olarak ele alındığında bu bölgelerin buğday üretimindeki payı yüksektir. TMO'nin makarnalık buğday alımlarının önemli bir kısmını oluşturan bu bölgelerde yer alan alım merkezlerinin buğday ekim alanları ile Türkiye buğday ekim alanındaki payları Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge: 1

TMO Kayıtlarına Göre, Makarnalık Buğday Alımlarının Yapıldığı Bölge Müdürlükleri Sorumluluk Alanlarına Giren İllerin Buğday Ekim Alanları (1993)

Bölge Adı (Üretim Bölgesi)	Ekim Alanı (Ha)	Türkiye Buğday Ekilişindeki Payı (%)
KAYSERİ BÖLGE	889.343	9.9
AFYON BÖLGE	660.230	7.3
ANKARA BÖLGE	1.101.433	12.2
KONYA BÖLGE	699.921	7.8
DİYARBAKIR BÖLGE	881.023	9.8
İSKENDERUN BÖLGE (Antakya)	74.940	0.8
TOPLAM	4.306.890	47.8

Görüldüğü gibi, ülkemizde makarnalık buğday tarımına elverişli alan toplam buğday ekim alanının yaklaşık % 50'sini oluşturmaktadır. İkinci önemli bir unsur olarak makarnalık buğday tarımı ekonomik yönden değerlendirilmelidir. Dünyada kaliteli makarnalık buğdaya talebin artması ve dünya pazarlarında önemli miktarlarda ticaret olanağı bulunması, dolayısıyla dışa satım ürünü olarak makarnalık buğdayın ülkemiz için olan önemi büyüktür. Bu durum dünya makarnalık buğday ticaretine ait son üç yılın verileri ile belirgin şekilde görülebilir (Çizelge: 2).

Çizelge: 2
Dünya'da Makarnalık Buğday Ticareti (1000 Ton)

Ülke Adı	1990	1991*	1992
DIŞ ALIM			
A.E.T.	543	300	280
Polonya	75	110	130
Rusya	1.102	1.100	1.200
Küba	49	30	50
Şili	-	50	60
Venezuela	136	250	250
Japonya	138	140	140
Mısır	1.358	1.300	1.500
Libya	190	250	330
Tunus	320	180	40
A.B.D.	178	308	330
TÜRKİYE	141 (% 2.8)	58 (% 1.2)	10 (% 0.2)
Diğerleri	766	624	503
T O P L A M	4.996	4.700	4.823
DIŞ SATIM			
Kanada	2.819	2.962	2.700
A.E.T.	846	685	900
A.B.D.	1.261	989	1.100
TÜRKİYE	4 (% 0.08)	40 (% 0.9)	123 (% 2.6)
Diğerleri	66	24	-

Çizelge 2'nin incelenmesiyle de görülebileceği gibi dünyada yıllık 5 milyon tonluk bir makarnalık buğday ticareti vardır. Ancak ülkemizin, kaliteli makarnalık buğday üretimine elverişli olmasına karşın bu ticaretteki payı oldukça düşüktür.

Çizelge: 3

Türkiye’de Yıllara Göre Makarnalık Buğday Dış Alım ve Dış Satım Miktarları (Ton) ve Değerleri(*)

Yıllar	Dış Alım			Dışa Satım			
	Miktar (2)	Değeri (1)	1/2 (A)	Miktar (4)	Değeri (3)	3/4 (B)	A/B
1960	31.148	10.746	0.35	32.681	6.208	0.19	1.8
1965	-	-	-	-	-	-	-
1970	168.642	73.621	0.44	-	-	-	-
1975	273.894	61.014	0.22	-	-	-	-
1980	-	-	-	311.795	49.113	0.16	-
1985	113.939	16.646	0.15	5.205	695	0.13	1.2
1990	141.251	25.591	0.18	3.564	375	0.10	1.8
1991	57.696	7.289	0.13	40.472	3.645	0.09	1.4
1992	9.574	1.527	0.16	122.817	9.778	0.08	2.0
1993	244.971	38.815	0.16	63.496	6.893	0.11	1.5

(*) 1960, 1965, 1970 ve 1975 yıllarında TL., diğer yıllarda ise ABD doları.

Türkiye’nin son otuz yıla ait makarnalık buğday dış alım ve dışa satım miktarları önemli dalgalanmalar göstermektedir. 1960, 1980 ve 1992 yıllarında makarnalık buğday dışa satımı dış alımlarından fazla gerçekleşmiş, diğer yıllarda ise dış alımlar dışa satımlardan fazla olmuştur. Çizelge 3’ün incelenmesiyle dikkati çeken bir diğer konu dış alım ve dışa satımın beraber gerçekleştiği yıllar içerisinde 1992 yılı hariç, dışa satımla elde edilen gelir dış alım için yapılan harcamalardan daima daha az olmuştur. Bununla beraber, Türkiye devamlı olarak daha ucuza makarnalık buğday satıp daha pahalıya dış alımda bulunmuştur (Çizelge: 3: A/B). Tüm bu durum ülkemizdeki kaliteli makarnalık buğday üretiminin yanlış uygulamalar sonucu teşvik edilmeyip, bu teşviğin dış alımda kullanılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece Türkiye’de bulunan 350 bin ton kurulu kapasiteli makarna fabrikalarının ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmakta ve bu fabrikaların artan üretimleriyle yurt içinde kullanılan miktardan fazlası ihraç edilmektedir. Öyle ki ülkemizde artan makarnalık buğday dış alımına karşılık makarna dışa satımımızda gerçekleşen artış da belirgindir (Çizelge: 4).

TÜRKİYE’DE MAKARNALIK BUĞDAY ÜRETİM ANALİZİ

Ülkemizde belirli bir ürünün tarımına ait istatistiklerinin çeşitler üzerinden tutulmaması, ekim alanı, üretim ve verimin tam olarak belirlenmesinde bir takım

güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle makarnalık buğday ekim alanı ve üretiminin belirlenmesi olarak dışı olmakta ancak tahminlenebilmektedir. Bu çalışmamızda da ülkemizde makarnalık buğday üretimi ve ekim alanı başlıca iki yolla tahminlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge: 4
Türkiye’de Yıllara Göre Makarna Dış Satımı (Ton)
ve Değeri (Dolar) (HDTM EBİM Kayıtları)

Yıllar	Dışa Satım	Değeri
1970	13	2.054
1980	2.197	778.926
1981	3.519	1.279.600
1982	3.870	1.325.672
1983	3.189	1.023.303
1984	4.920	1.630.787
1985	8.723	2.708.314
1986	12.650	3.920.185
1987	16.917	5.127.652
1988	23.159	7.413.252
1989	16.844	6.313.791
1990	13.021	6.189.093
1991	48.105	19.595.466
1992	59.731	18.393.695
1993*	42.750	19.055.562

* Ocak - Ekim Dönemi

1. Makarnalık Buğday Ürünlerinin Ülkemizdeki Tüketim Miktarlarıyla Makarnalık Buğday Üretiminin Tahminlenmesi

Ülkemizdeki başlıca makarnalık buğday ürünü olarak makarna, bulgur ve irmik ele alınmış ve bu ürünlerin 1980, 1985, 1990, 1991 ve 1992 yıllarına ait tüketim miktarları ile dış satım miktarları incelenmiştir. Ancak, irmik tüketimine ait verilerin belirtilen yıllar itibarıyla eldesi mümkün olmamış, bunun yerine 1984, 1986, 1987, 1988 ve 1990 yıllarına ait verilerin ortalaması kullanılarak yıllık ortalama 137.000 tonluk tüketim miktarı dikkate alınmıştır (Çizelge: 5, 6, 7).

Ülkemizdeki başlıca makarnalık buğday ürün üretimi toplamalarının, makarnalık buğday dışa satım-dış alım farkının da katılarak incelenmesiyle elde edilen toplam makarnalık buğday üretimi ile bunların toplam buğday üretimindeki payı ise sırasıyla Çizelge 8 ve Çizelge 9’da gösterilmiştir.

Çizelge: 5**Türkiye’de Makarna Tüketimi, Dış Satımı İle
Makarnalık Buğday Olarak Karşılığı (Ton)**

Yıllar	Ülkesel Tüketim	Dışa Satım	Makarnalık Buğday Karşılığı Olarak Ülkesel Üretim
1980	221.803 +	2.197 =	224.000 x 1.612 = 361.088
1985	208.277 +	8.723 =	217.000 x 1.612 = 349.804
1990	281.979 +	13.021 =	295.000 x 1.612 = 475.540
1991	285.895 +	48.105 =	334.000 x 1.612 = 538.408
1992	312.269 +	59.731 =	372.000 x 1.612 = 599.664

Çizelge: 6**Türkiye’de Bulgur Tüketimi, Dış Satımı İle
Makarnalık Buğday Olarak Karşılığı (Ton)**

Yıllar	Ülkesel Tüketim	Dışa Satım	Makarnalık Buğday Karşılığı Olarak Ülkesel Üretim
1980	725.000 +	4.000 =	729.000 x 1.08 = 787.320
1985	724.000 +	11.000 =	735.000 x 1.08 = 793.800
1990	806.000 +	4.178 =	810.178 x 1.08 = 874.992
1991	837.000 +	13.594 =	850.594 x 1.08 = 918.642
1992	854.000 +	20.209 =	874.209 x 1.08 = 944.146

Çizelge: 7**Türkiye’de İrmik Tüketimi, Dış Satımı İle
Makarnalık Buğday Olarak Karşılığı (Ton)**

Yıllar	Ülkesel Tüketim	Dışa Satım	Makarnalık buğday karşılığı olarak ülkesel üretim
1980	137.000 +	8.000 =	145.000 x 1.666 = 241.570
1985	137.000 +	158.000 =	295.000 x 1.666 = 491.470
1990	137.000 +	9.100 =	146.100 x 1.666 = 243.403
1991	137.000 +	11.600 =	148.600 x 1.666 = 247.568
1992	137.000 +	- =	137.000 x 1.666 = 228.242

Ülkemizde oniki yıl öncesinden bugüne değin toplam makarnalık buğday üretimi 1.5 milyon ton ile 1.9 milyon ton arasında değişmekte, diğer bir ifade ile makarnalık buğday üretimi toplam buğday üretimi içerisinde yıllara göre çok az değişmekle beraber ortalama olarak % 9 pay almaktadır.

Çizelge: 8

Türkiye'deki Makarnalık Buğday Ürün Üretimi İle Belirlenen Makarnalık Buğday Miktarının Dış Satım-Dış Alım Farkıyla Beraber İncelenmesi

Yıllar	Üretim (Ton)	Dışa Satım-Dış Alım Farkı (Ton)	Üretim (Ton)
1980	1.389.978 +	311.800	= 1.701.778
1985	1.635.074 -	108.700	= 1.526.374
1990	1.593.935 -	88.700	= 1.505.235
1991	1.704.618 -	17.200	= 1.687.418
1992	1.772.052 +	113.500	= 1.885.552

Çizelge: 9

Türkiye'de Yıllara Göre Makarnalık Buğday Üretimi, Toplam Buğday Üretimi İle Makarnalık Buğday Üretiminin Toplam Buğday Üretimi İçerisindeki Payı

Yıllar	Makarnalık Buğday Üretimi (Ton)	Toplam Buğday Üretimi (Ton)	Makarnalık Buğday Üretiminin Payı (%)
1980	1.701.778	16.500.000	10.31
1985	1.526.374	17.000.000	8.98
1990	1.505.235	20.000.000	7.53
1991	1.687.418	20.400.000	8.27
1992	1.885.552	20.400.000	9.24

2. Ülkemizdeki Sertifikalı Buğday Tohumluğu Üretiminde Kullanılan Çeşitlerin Tohumluk Üretimleriyle Makarnalık Buğday Ekim Alanının Belirlenmesi

Makarnalık buğday ekim alanının belirlenmesi amacıyla ülkemizdeki 1994 yılına ait tohumluk üretim hedef ve programı incelenmiş, toplam üretim içerisinde makarnalık buğday tohumluk üretimi saptanmıştır. Buna göre ülkemizde 1994 yılı itibariyle üretim kapsamına alınan makarnalık buğday tohumluk üretiminin çeşitlere göre dağılımı Çizelge 10'da sunulmuştur.

Ayrıca tohumluk üretiminde kullanılmak üzere 466 tonluk bir üretim hedeflenmiştir. Buna göre 1994 yılında üretilmesi hedeflenen toplam makarnalık buğday tohumluğu miktarı:

$$35.140 + 466 = 35.606 \text{ tondur.}$$

Çizelge: 10
1994 Yılı İtibariyle Çiftçilere Dağıtılmak Üzere Üretilen
Makarnalık Buğday Çeşitlerinin Tohumluk Üretim Hedefleri

Çeşit Adı	Üretim Miktarı (Ton)
DİYARBAKIR-81	12.000
DİCLE-74	8.000
KUNDURU-1149	7.200
ÇAKMAK-79	3.600
GEDİZ-75	2.750
EGE-88	600
SHAM-1	500
D-5456	290
Ç-1252	200
T O P L A M	35.140

Toplam buğday tohumluğu üretimi ise:

293.392 tondur.

Makarnalık buğdaylar için ekim normunu 22 kg/da; ekmeçlik buğday için ise ekim normunu 20 kg/da kabul ettiğimizde;

Ülkemizdeki sertifikalı tohumluk üretimine göre makarnalık buğday ekim alanının toplam buğday ekim alanı içerisindeki oranı:

$$(35.606/0.22) + (257.786/0.20) = 1.450.776 \text{ ha}$$

$$(35.606/0.22) / 1.450.776 = (161.846 / 1.450.776) \times 100 = \% 11.16' \text{ dir.}$$

Tohumluk üretim hedeflerindeki çeşitlere ait tohumluk üretimlerine göre Türkiye'de 1994 yılı itibariyle makarnalık buğday ekim alanının toplam buğday ekim alanı içerisindeki payı % 11.16 olup bu da; 9 milyon hektar buğday ekim alanına sahip ülkemizde:

$$0.1116 \times 9.000.000 = 1.004.400 \text{ ha.}$$

makarnalık buğday ekim alanı olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ

Ülkemiz 9 milyon ha'lık ekim alanı ve 20 milyon ton civarındaki üretimi ile buğday tarımında önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ancak bu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi buğday tarımında ekmeçlik ve makarnalık

buğdayın ayrı ayrı ele alınıp, her birinin kendi ekolojisinde yeterince yetiştirilmesiyle mümkündür. Böylece ülke ihtiyacının karşılanması ötesinde önemli dışa satım geliri ile de ekonomik bir kazanç sağlanması söz konusudur.

Bununla beraber ülkemizde buğday tarımına ayrılan alanın yaklaşık yarısının kaliteli makarnalık buğday tarımına elverişli olmasına karşın; üretim bakımından makarnalık buğdayın toplam buğday üretimi içerisindeki payı % 9 civarında olup, % 11.16 civarındaki ekim alanı ile de ancak 1.000.000 ha'lık bir makarnalık buğday ekim alanı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- ANONYMOUS, *Gıda Sanayi Envanteri*. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (Çeşitli Yıllar).
- , *DPT. Yıllık Programları* (Çeşitli Yıllar).
- , *Tarımsal Yapı ve Üretim*. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları (Çeşitli Yıllar).
- , *TMO Kayıtları* (Çeşitli Yıllar).
- , *Buğday ve Arpa Tohumluğu Dağıtım Sistemi*. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 1994.
- , *Tohumluk Programı*, 1994. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- , *T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, EBİM Kayıtları* (Çeşitli Yıllar).
- ÇAMLİBEL, M. LEVENT, 1993. Makarna Sektöründeki Gelişmeler, Japonya Pazarı ve Türk Makarnasının Japonya Pazarına İhraç İmkanları, *İGEME Araştırma Geliştirme Başkanlığı Pazar Araştırma Dizisi*, No: 8.